

Eesti ja Soome vaheline ränne: kas peagi on oodata rändepööret?

Tiit Tammaru, Anneli Kährik, Karin Kangur

Sissejuhatus

Viimastel aastakümnetel on riikidevaheline ränne kogu maailmas teinud läbi hüppelise kasvu. Seda suundumust iseloomustab tõsiasi, et kui 2000. aastal elas väljaspool oma sünniriiki ühtekokku vaid 173 miljonit inimest, siis 2015. aastaks oli see arv tõusnud 250 miljonini ehk kolme protsendini kogu Maa elanikkonnast. 21. sajandit nimetatakse seetõttu „rände ajastuks“ (Castles *et al.* 2014). Suurenenud ränne riikide vahel tähendab sihtriikide seisukohalt ühelt poolt lisandunud võimalusi majandusarenguks, kuid kultuurilise mitmekesisuse ja elanike arvu suurenemine tekitab ka hulgaliselt väljakutseid seoses lõimumisega (Scheffer 2011).

Ulatusliku riikidevahelise rände põhiliseks käivitajaks on eelkõige erinevused riikide elatustasemes – rännatakse pigem sinna, kus elatustase on kõrgem ja palgad suuremad. Kuna elukohta vahetavad peamiselt noored (20–40-aastased), siis on selge, et mida suurem on nende osakaal elanikkonnast, seda suurem on riigi väljarändepotentsiaal. Inimeste rändemotiivid on erinevad, näiteks vahetatakse elukohariiki parema töö, suurema sissetuleku, õppimisvõimaluste, uute kogemuste saamise või ka partneri elukoha tõttu. Riikidevaheline ränne võib olla seotud sooviga naasta oma kodumaale. Aga rände põhjus võib olla ka peale sunnitud, näiteks seotud tagakiusamisega või ohuga turvalisusele oma riigis.

Majandus- ja demograafilise arengu erinevused üksinda aga siiski ulatuslikke rändevooe ei tekita. Näiteks erinesid Eesti ja Soome heaolu taseme poolest oluliselt ka nõukogude perioodil. Eestis elas sel ajal tänu kõrgele sündimusele palju peamises rändevanuses inimesi, mistõttu oli Eestist Soome rändamise potentsiaal suur ka siis. Kuid kolmas tähtis tegur, mis inimeste väljarännet oluliselt suurendab, on mingi suur ja ootamatu väline mõju, mis mõjutab oluliselt inimeste soovi elukohariiki vahetada. Näiteks oli Eesti ja Soome elatustaseme vahe suur ka nõukogude ajal, kuid Eestist väljarände potentsiaali realiseerumist nõukogude ajal takistas nn raudne eesriie, mis sel ajal Euroopat lõhestas. Seega on Berliini müüri langemine 1989. aastal ja Nõukogu Liidu lagunemine 1991. aastal, samuti erinevad Euroopa Liidu laienemise voorud, muuhulgas 2004. aastal, kui teiste seas ühines Euroopa Liiduga ka Eesti, näited sellisest kolmandast tegurist või nn välisest šokist. Aga taoliseks väliseks mõjuks võib olla ka sõjaline konflikt, sealhulgas kodusõda, või looduskatastroof. Nõukogude Liidu lagunemine vallandas rändevood, mida tuntakse peamiselt kui Euroopa Ida-Lääne rännet (Massey & Taylor 2004; Mansoor & Quillin 2006; Anniste 2011).

Kui kuni Eesti iseseisvuse taastamiseni 1991. aastal jäid rändevood Eesti ja Soome vahel nõukogude riigikorrast tulenevalt minimaalseks, siis viimase paarikümne aasta jooksul on ränne ja muud üle riigipiiri toimuvad liikumise vormid Eesti ja Soome omavahel väga tugevalt kokku liitunud (Anniste & Tammaru 2014; Ahas *et al.* 2017; Tammaru *et al.* 2016; Telve 2018). Rännet käivitavad tegurid on olnud riikide majandusliku heaolu ja sotsiaalkaitse erinevus,

väljarändeks soodne demograafiline situatsioon Eestis ning ränderegulatsioonide muutus Eestis ja Soomes. Rände suurenemisele andsid hoogu nii Nõukogude Liidu lagunemine 1991. aastal kui ka Eesti ühinemine Euroopa Liiduga 2004. aastal. Arvestades ka Eesti ja Soome geograafilist lähedust ja keelelist sarnasust, pole üllatav, et mõlema nimetatud „välisšoki“ järel kasvas ränne Eestist Soome hüppeliselt (vt joonis 4). Kui 1991. aastal oli Eesti kogukond Soomes väikesearvuline, jäädes alla tuhande inimese, siis 2018. aastaks oli püsivalt Soomes elavate Eestist pärit inimeste arv kasvanud koguni 55 000-ni. Ligi pooled Soome rännanud Eesti elanikud on asunud elama Helsingi linnaregiooni. Nõukogude Liidu lagunemise järel pööras Eesti näo idast läände ning see väljendub otseselt ka väljaspool Eestit elavate eesti kogukondade geograafilises jaotuses maailmas. Kui 1991. aastal elas kõige enam eestlasi Venemaal, nüüd aga Soomes.

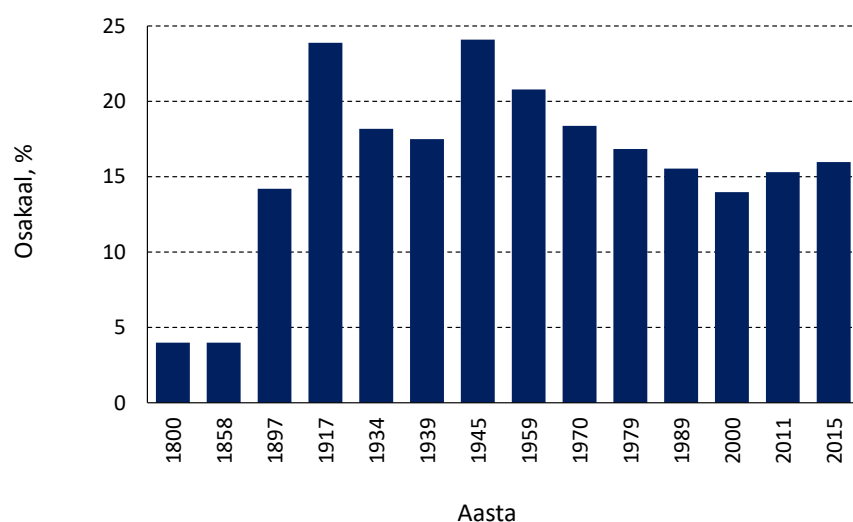
Käesolevas artiklis analüüsimine, kuidas on Eesti ja Soome vahelised rändevood ja rändajate sotsiaalne ja vanuseline taust perioodil 1991–2016 muutunud, ning arutleme, millised tegurid on neid muutuseid põhjustanud ning millised võiksid olla lähiaja suundumused. Juttu tuleb ka sellest, millised on eestlaste paiknemise eripärad (elukohapõhiselt) Helsingi linnaregioonis. Artiklis kasutame peamiselt Soome Statistikaameti avaliku andmebaasi andmeid ja Soome registriandmeid, samuti viitame teemaga seotud uuringutele.

Artikkel on üles ehitatud järgmiselt. Selleks, et mõista Eesti-Soome rände tähtsust Eestiga seotud rändevoo-gudes, alustame pisut üldisemast. Anname ülevaate sellest, millised on alates 1991. aastast olnud Eestist väljarände peamised sihtriigid ning kust on Eestisse tulnud, näidates ära Eesti ja Soome vahelise rände osatähtsuse. Teiseks analüüsimine lähemalt Eesti ja Soome vahelise rände dünaamikat perioodil 1991–2017. Seejärel küsime, millised on Eestist väljarännanud inimeste töökohad ja sissetulekud Soomes, et selgitada, kui edukalt nad on Soome ühiskonda lõimunud. Viimase teemaga seostub ka elukohavalik. Keskendudes Helsingi linnaregioonile kui kõige suurema Eesti kogukonna koondumisalale Soomes, uurime, kui hästi on Eestist pärit elanikud edenenud eluasemeturul ning kas elukohavalikud on sarnased soomlastele või on eestlased valinud elukohaks pigem immigrantiderohked piirkonnad.

Eesti välisrände suundumused läbi aja

Enne 19. sajandit elas eestlasi välismaal vähe. 1850. aastal elas Eesti alal umbes 660 000 eestlast, samal ajal kui mujal maailmas elanud eestlaste arvuks hinnatakse ligi 30 000 ehk neli protsenti kõigist eestlastest. Eestlaste kogukonnad mujal maailmas on kujunenud kolme suure väljarändelaine käigus (Kulu 1992; Kulu *et al.* 1997; Kumer-Haukanõmm *et al.* 2006; Praakli & Viikberg 2010; Tammaru *et al.* 2010a; 2010b). Esimene väljarändelaine algas 19. sajandi keskel, kui Eesti ala kuulus Vene tsaaririigi koosseisu. Siis toimus massiline eestlaste väljaränne idasse ehk Venemaale, mis kestis kuni Esimese maailmasõjani. Venemaal elas siis ligikaudu 20 protsenti kõikidest eestlastest ehk hinnanguliselt 200 000 inimest (vt joonis 1). Teine massiline väljaränne, mis oli ajendatud Teise maailmasõjaga seotud sündmustest, suundus läände. Põgenemise käigus jõudsid eestlased Teise maailmasõja ajal ka Soome, mida ei peetud siiski pikas perspektiivis turvaliseks, sest pärast Soome ja Nõukogude Liidu vahel septembris 1944 sõlmitud vaherahu valitses suur oht, et põgenikud antakse Nõukogude Liidule välja. Nii tekkisid Teise maailmasõja järel suuremad Eesti kogukonnad hoopis Rootsis, USAs, Kanadas ja Austraalias (Kulu 1992; Kumer-Haukanõmm *et al.* 2006; Kumer-Haukanõmm 2012). Läände jõudis kokku umbes 70 000–80 000 inimest. Teise maailmasõja ajal ja pärast sõda toimunud massiküüditamised suurendasid aga ka eestlaste arvu tolleaegses Nõukogude Liidus.

Kolmas väljaränne algas Nõukogude Liidu lagunemise ja Eesti iseseisvuse taastamisega 1991. aastal, muutudes ulatuslikuks pärast Euroopa Liiduga ühinemist 2004. aastal. Praegugi jätkuva kolmanda väljarände maht on olnud suurem kui kahe varasema väljarände oma kokku. Ühtekokku on Eestist lahkunud 250 000 inimest, mis on võrreldav umbes viiendikuga Eesti püsirahvastikust 2018. aastal. Rändesaldo ehk sisse- ja väljarändajate vahe on olnud negatiivne hinnanguliselt 165 000 inimese võrra.

Joonis 1. Väljaspool Eestit elavate eestlaste osakaal (%) 1800–2015.

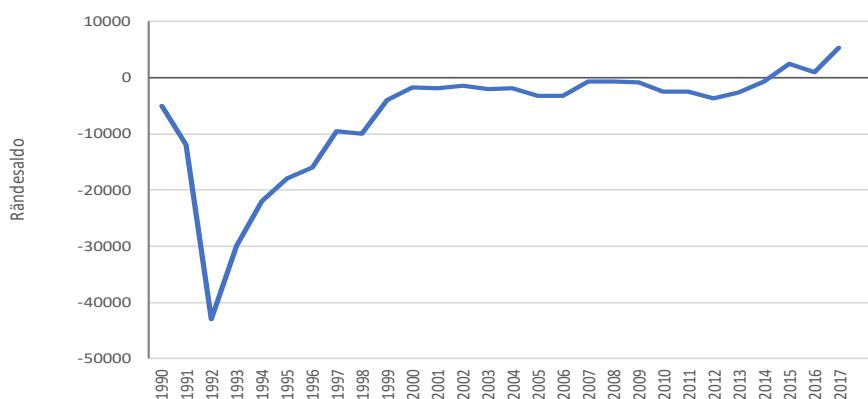
Allikas: Eesti inimarengu aruanne 2016/2017.

Nii ulatusliku väljarände peamine põhjus on asjaolu, et 1990. aastate alguses pärast Eesti iseseisvuse taastamist rändas hinnanguliselt ligikaudu 155 000 Eesti territooriumil elanud etnilist venelast ja muud rahvust tagasi oma

endisele kodumaale (vt joonis 2). 1990. aastate alguses oli valdav etniliste venelaste ränne Venemaale. Sisuliselt oli tegemist nõukogude ajal saabunute (sh sõjaväelased ja nende pereliikmed) tagasirändega.

Enne Eesti liitumist Euroopa Liiduga asus lääneriikidesse elama vähe inimesi. Eestlaste nn uusväljarände peamine sihtriik oli Soome. Eestist Soome rändes oli oluline roll ingerisoomlastel (Kyntjä 1997). Väljaränne Eestist suurenes taas alles pärast Eesti liitumist Euroopa Liiduga 2004. aastal (Anniste 2011) ning intensiivistus veelgi 2008. aastal globaalse majanduskriisi vallandudes. Euroopa Liiduga ühinemisel kombineerusid nii Eestis kui mujal Ida-Euroopas kolm ulatuslikku väljarännet vallandavat tegurit: elatusaseme erinevus uute ja vanade liikmesriikide vahel, peamisse rändevanusesse olid jõudnud suured 1980. aastatel sündinud põlvkonnad ning Euroopa Liiduga ühinemine võimaldas vabamat rännet liikmesriikide vahel (vaatamata sellele, et enamik vanadest liikmesriikidest, sealhulgas Soome, ei avanud oma tööturгу kohe).

Ühtekokku on lääneriikidesse asunud elama ligikaudu 100 000 inimest, enamik aastatel 2004–2017. Neist ligikaudu pooled on rännanud Soome. Väljaspool kodumaad elab praegu ligi 200 000 eestlast, moodustades peaaegu viiendiku kõigist eestlastest kokku (nii mujal maailmas kui Eestis elavatest etnilistest eestlastest). Väljarändajate seas on ülekaalus madalapalgised töötajad ning Eesti äärealade elanikud.

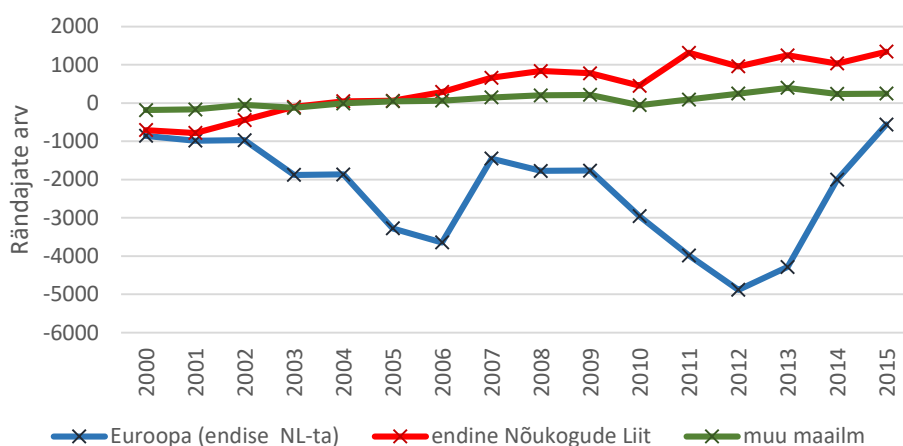
Joonis 2. Eesti välisrände saldo 1991–2017.

Allikas: Eesti Statistikaamet.

Nii esimese väljarände (19. sajandist kuni Esimese maailmasõjani) kui ka teise ulatusliku väljarände (Teise maailmasõja ajal ja pärast seda) käigus mujale maailma rännanud eestlased on kodumaale tagasi pöördudes etendanud olulist rolli Eesti arengus. Esimese maailmasõja lõpul pöördus Venemaalt, eelkõige Peterburist, Eestisse tagasi suur osa seal kõrghariduse omandanud noorest, haritud ja elujõudu täis eestlaskonnast. Ühtekokku rändas tagasi umbes 37 500 inimest. Sarnane olukord tekkis 1990. aastate alguses iseseisvuse taastamise eel, ajal ja järel, kui Eestisse tagasi rännanud eestlased aitasid iseseisvat Eestit üles ehitada. Läänest saabunud tagasirändajate arv jäi 1990. aastatel siiski väga väikeseks, olles suurusjärgus tuhat eestlast. Nende seas oli aga palju mõjukaid ühiskonnategelasi ja ettevõtjaid. Viimastel aastatel on eestlaste tagasiränne hoogustunud, kuid endiselt lahkub Eestist rohkem eestlasi, kui saabub.

Erinevust sisse- ja väljarändajate vahel näitab rändesaldo. Kui negatiivne rändesaldo kasvas pärast Eesti liitumist Euroopa Liiduga hüppeliselt, siis aja jooksul on rändesaldo teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega kahanenud

nullilähedaseks (vt joonis 3). 2000. aastate keskepaigas kasvanud väljarände varju jäi ühtlasi asjaolu, et rändesaldo kolmandate riikidega muutus positiivseks kohe pärast Euroopa Liiduga ühinemist. Kui Eesti kaotas rahvastikku Euroopa Liidu riikidele, siis Eesti omakorda muutus atraktiivseks just madalama heaolutasemega riikide elanikele. Enne Euroopa Liiduga ühinemist saabus Eestisse vähem kui 2000 inimest aastas. Kuid sissetõule on pidevalt kasvanud ja 2015. aastal oli saabujaid juba ligi 6000. Aasta 2015 on märgiline ka seetõttu, et siis registreeriti Eestisse saabujaid rohkem kui lahkujaid. Rändesaldo muutus sissetõule suhtes positiivseks, sest kasvas just teiste riikide kodanike sissetõule Eestisse (joonis 3). Eestlaste ränne, nagu juba mainisime, on veel negatiivne. Kokkuvõttes ei saa me veel kindlalt väita, et Eestist on saanud sissetõule riik. Pigem võib öelda, et praegu on toimumas rändepööre: sissetõulet suurendab heaolu kasv, kuid väljarännet mõjutab muuhulgas suhteliselt suur ebavõrdsus võrdluses Euroopa Liidu riikidega ja vanadest Euroopa Liidu liikmesriikidest madalam heaolutase. Ränne on seejuures eriti intensiivne naaberriikidega – väljaränne seostub peamiselt Soomega, sissetõule aga Ukraina ja Venemaaga.

Joonis 3. Eesti välisrände saldo 2000–2015.

Allikas: Eesti Statistikaamet.

Eestisse saabujate seas võib eristada nelja rühma. Esiteks pöörduvad koju tagasi Eestist väljarännanud inimesed, moodustades viimastel aastatel ligikaudu poole Eestisse tulijaist. Teise rühma kuuluvad endise Nõukogude Liidu aladelt, peamiselt Venemaalt ja Ukrainast saabujad – nemad moodustavad tulijatest üldjoontes kolmandiku (vt joonis 3). Kolmandas rühmas on Euroopa Liidust tulijad, kelle arv kõigub aastati ja moodustab saabujatest praegu ligikaudu kümnendiku. Teistest Euroopa Liidu riikidest tullakse Eestisse nii tööle kui ka õppima, aga järgnetakse ka Eestist pärit partnerile. Neljanda rühma moodustavad mujalt maailmast saabujad, keda on samuti ligikaudu kümnendik. Mujalt maailmast saabujate arv on küll väike, aga nende päritolu väga kirju: Eestisse tullakse kõikidest maailmajagudest.

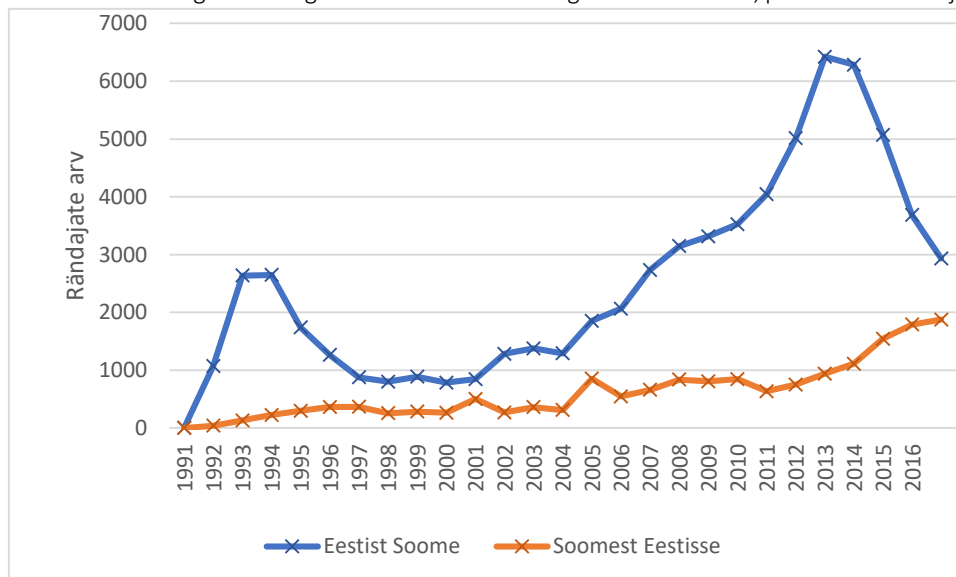
Pärast Euroopa Liiduga ühinemist kasvas ka Eestis elavate (kelle peamine kodu ja pere asuvad Eestis), kuid välismaal tööl käivate inimeste arv. 2011. aasta rahvaloenduse ajal hinnati välismaal töötavate inimeste arvuks 30 000 ehk kaks protsenti rahvastikust. Selliseid mitme riigi vahel oma elu jagavaid inimesi nimetatakse ka

„hargmaisteks“ inimesteks. Hargmaise Eesti tuiksoon tuksleb Tallinna ja Helsingi vahel ning hõlmab peamiselt nooremaid ja keskealisi meesoskustöölisi, eelkõige ehitajaid (Telve 2018).

Eesti ja Soome vahelise rände suundumused

Nõukogude aja lõpus elas Soomes vähe eestlasi. Eestlaste arv hakkas Soomes kasvama kohe pärast Eesti iseseisvuse taastamist. Nagu eelnevast selgus, on pärast 1991. aastat Eestist Soome elama läinud ligikaudu poolsada tuhat inimest. Euroopa Liiduga liitumise eelsetes aruteludes olid arvamused võimaliku tööränne ulatuse osas väga erinevad. Väljaränderiikides kardeti inimeste massilist lahkumist tervikuna ning eriti haritud inimeste lahkumist (Okólski 2004; Ivlevs & King 2015). Eestis kardeti, et ligi pool Eesti tööväimeelisest elanikkonnast kolib Soome. Sisseränderiikides kardeti nii ulatuslikku rännet kui ka odava tööjõu sissevoolu, näiteks et sisserände tulemusena võtavad Ida-Euroopast saabujad ära kohalike elanike töökohad ning tekitavad tööandjatele võimaluse palgataset alandada. Tegelikult on Soome ja Eesti vahel tekkinud väga erinevate mobiilsuse vormide rägastik, mille ühes otsas on alaliselt elukohariiki vahetanud inimesed ning teises lühiajaliselt välisriigis elavad, töötavad ja õppivad inimesed ning ühe päeva reisijad (Krusell 2013; Ahas *et al.* 2017). Selliste tihedate sidemete tulemusena on Tallinnast ja Helsingist kasvanud kaksiklinn, mida sageli kutsutakse Talsingiks või Hellinnaks.

Ränne Eestist Soome on toimunud kahe suurema lainena (vt joonis 4). Esimene suur rändevoo toimus aastatel 1992–1993 ning elukohariigi vahetajate seas oli tollal palju ingerisoomlasi. Nimelt võimaldas Soome riik alates 1990. aastast ingerlaste tagasirännet endise Nõukogude Liidu aladelt, peamiselt Eestist ja Venemaalt. Paljud Eestis

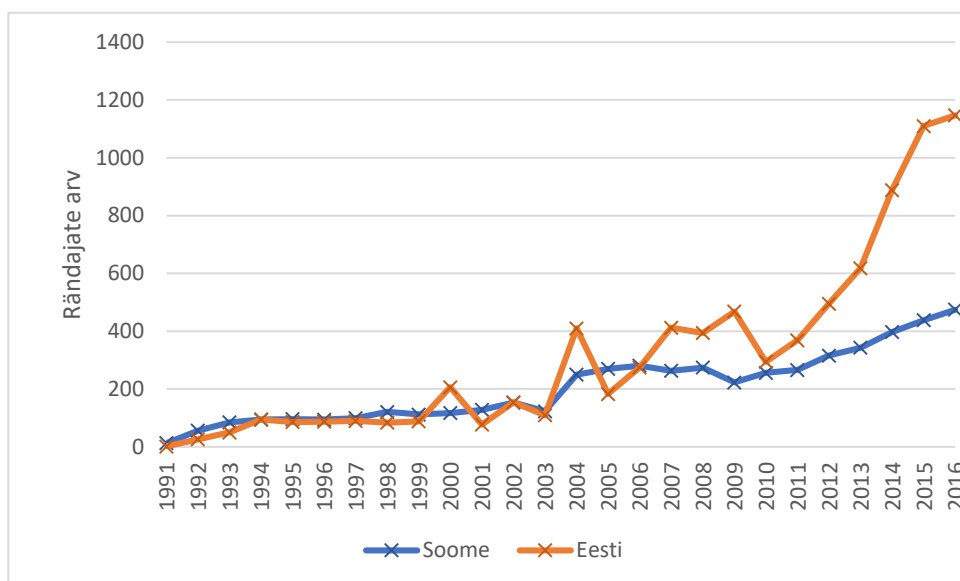

elavad ingerisoomse päritolu (vähemalt ühel vanemal või vanavanematel pidi olema olnud Soome kodakondsus) inimesed kasutasid seda võimalust (Anniste 2011). Selle väljarändelaine teine oluline tunnusjoon oli lahkumine perega või

muud perekondlikud põhjused, kuna aga tööga seoses rännati vähe. Pereränne viitas ühtlasi kavatsusele Soome püsivalt elama jääda. Anniste (2011) uurimusest selgub, et 61 protsenti kõikidest Eestist Soome rännanuteist olid kas abielus või vabaabielus, 82 protsenti inimestest rändas kas kohe perega või järgnes pere mõne aasta pärast. Lisaks oli neid (peamiselt naised), kes asusid Soome elama pärast soomlasega abiellumist.

Joonis 4. Eesti ja Soome vaheline ränne 1991–2016.

Allikas: Soome Statistikaamet.

Joonis 5. Soomest Eestisse saabujate päritolu 1991–2016.

Allikas: Soome Statistikaamet.

Esimene rändelaine Eestist Soome hääbus kiiresti ning ligi kümne aasta vältel oli nii Eestist Soome kui Soomest Eestisse lahkujaid väga vähe. Ulatusliku uue rändelaine käivitas alles Eesti liitumine Euroopa Liiduga 2004. aastal, kõigepealt Eestist Soome ning tasapisi ka vastassuunas. Kuigi Soome ei avanud kohe täielikult oma tööturgu uutest liikmesriikidest saabujatele, aitasid sealne kõrgem elatustase, Soome ettevõtjate initsiatiiv palgata välistöötajõudu ning rändearjajäride kadumine seoses Euroopa Liidu tööjõu vaba liikumise poliitikaga oluliselt kaasa nn sinikraede rändele (Telve 2018). Just viimaste jaoks on rändearjajärid tavapäraselt kõrgemad kui nn valgekraede või pererändajatele. Seega muutusid Eesti liitumise järel Euroopa Liiduga ka rändepõhjused ning peamiseks kujunes tööga seotud ränne Eestist Soome (Anniste 2011).

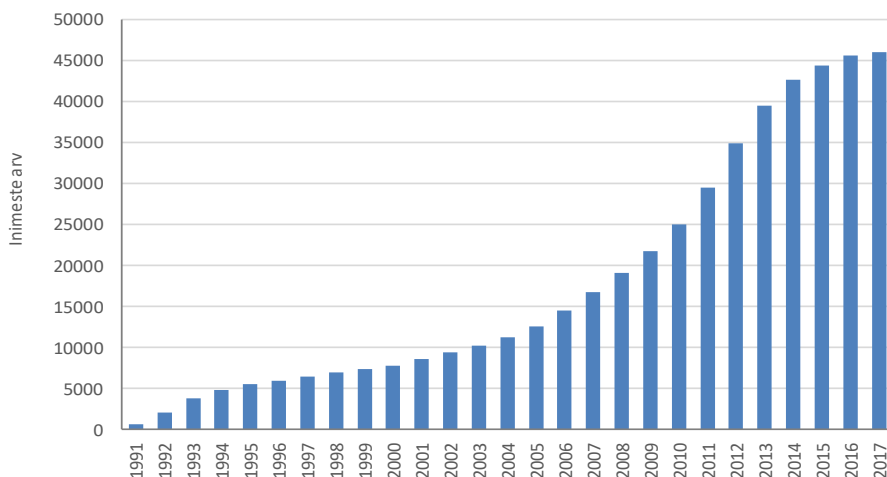
Nagu öeldud, on aasta-aastalt kasvanud ka ränne Soomest Eestisse, eriti alates 2013. aastast, kui Eestisse saabus enam kui tuhat inimest aastas (vt joonis 5). Eestist Soome rände kõrgajal aastatel 2011–2012 oli rändesaldo Soome kasuks enam kui viis tuhat inimest aastas, 2016. aastal aga vaid tuhat inimest. Selle muutuse põhjuseks on nii Eestist väljarände hoo raugemine kui Soomest Eestisse rände hoogustumine. Üks tegur, mis selgitab väljarände vähenemist nii Eestist tervikuna kui ka Eestist Soome, on demograafiline. Peamises rändevanuses (ehk vanuses 20–40 aastat) inimeste arv on Eestis kiiresti kahanemas 1990. aastatel alanud sündimuse kiire languse tõttu (vt ka joonis 7). See tähendab, et ka Eestist Soome väljarände potentsiaal on kahanemas. Et hoida väljarände mahtu sama suurena kui varasematel aastatel, oleks vaja, et igas vanuserühmas oleks ligikaudu poole rohkem neid, kes otsustaksid Soome elama asuda. Seni ei ole nii suurt väljarände kasvu toimunud.

Just viimastel aastatel on hüppeliselt suurenenud Eestist pärit inimeste tagasiränne Soomest Eestisse. 2009. aastal Soomes elavate eestlaste seas läbi viidud küsitlus (Anniste & Tammaru 2014) näitas, et 25 protsenti vastanutest plaanis Eestisse tagasi rännata. Soomes elas sel ajal 22 000 eestlast ehk tagasirände potentsiaal oli 4400 inimest. Saabunud ülemaailmne majanduskriis ja selle võimendumine Eestis, Lätis ja Leedus lükkas paljude jaoks tagasirände otsuse edasi ning suurendas hoopis väljarännet Eestist Soome (Apsite *et al.* 2012). Paljude Eesti elanike jaoks oli kas Soome kolimine või Soomes töötamine võimalus saabunud kriisiga toime tulla. Eesti väljus majanduskriisist aga edukalt ning nii on hoogustunud ka tagasiränne.

Ühtekokku naasis aastatel 2010–2016 Eestisse viis tuhat Soomes elanud eestlast, kusjuures 2015. aastal ületas tagasirändajate arv esmakordselt tuhande inimese piiri. See oli ühtlasi aasta, kui kogu Eesti välisrände saldo muutus taas positiivseks. Aastate jooksul on lisaks Eestisse tagasirändajatele suurenenud ka Soome päritolu inimeste ränne Eestisse, kuigi selle rände mahud on endiselt väikesed (vt joonis 4). 2016. aastal asus Soomest Eestisse elama pea pool tuhat soomlast ning Eestit ei saa enam Eesti-Soome rände kontekstis käsitleda pelgalt väljaränderiigina. Nii saamegi küsida, kas ka Eesti ja Soome rände osas on toimumas rändepööre. Vastuse sellele küsimusele annavad lähiaastad. Eelmise majanduskriisi ajal hoogustus ränne Eestist Soome. Seega võib arvata, et juhul, kui puhkeb uus majanduskriis, lükkub edasi ka rändepööre, sest Eesti väike ja avatud majandus ja tööturg on kriiside suhtes Soome omast tundlikumad.

Eestlased Soomes

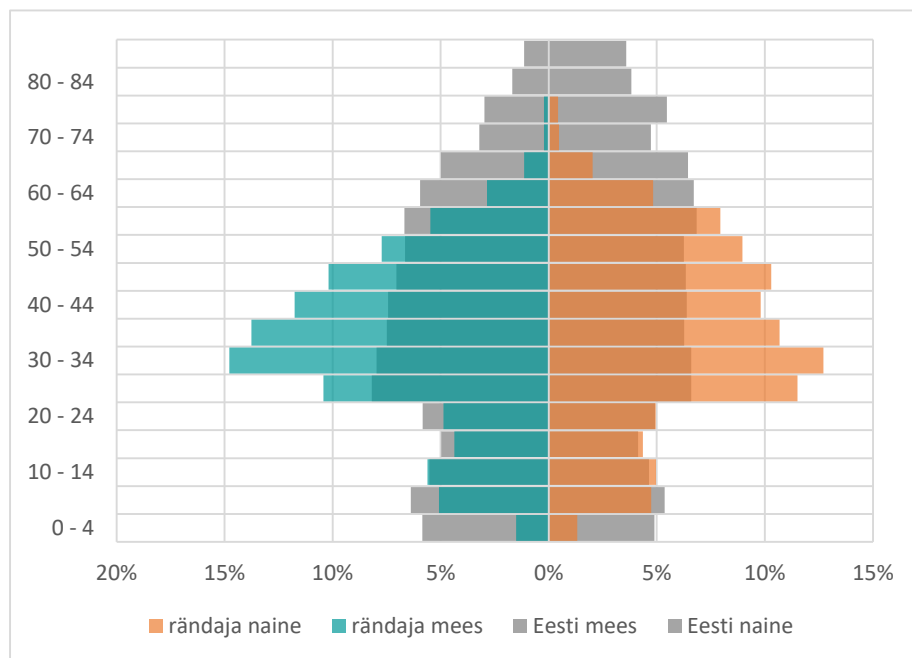
Euroopa Liiduga ühinemise eel elas Soomes ligikaudu 10 000 Eesti päritolu inimest, 2017. aasta lõpu seisuga aga juba 46 000 inimest (vt joonis 6). Eesti 1,32 miljonist püsielanikust moodustab see 3,5 protsenti, Soome 5,5 miljonist püsielanikust 0,8 protsenti ja Soomes elavast 365 000 välispäritolu elanikust 13 protsenti. Eestlased on soomerootslaste ja venelaste järel suuruselt kolmas vähemusrühm Soomes.

Joonis 6. Eesti päritolu elanike arvu muutus Soomes 1990–2017.

Allikas: Soome Statistikaamet.

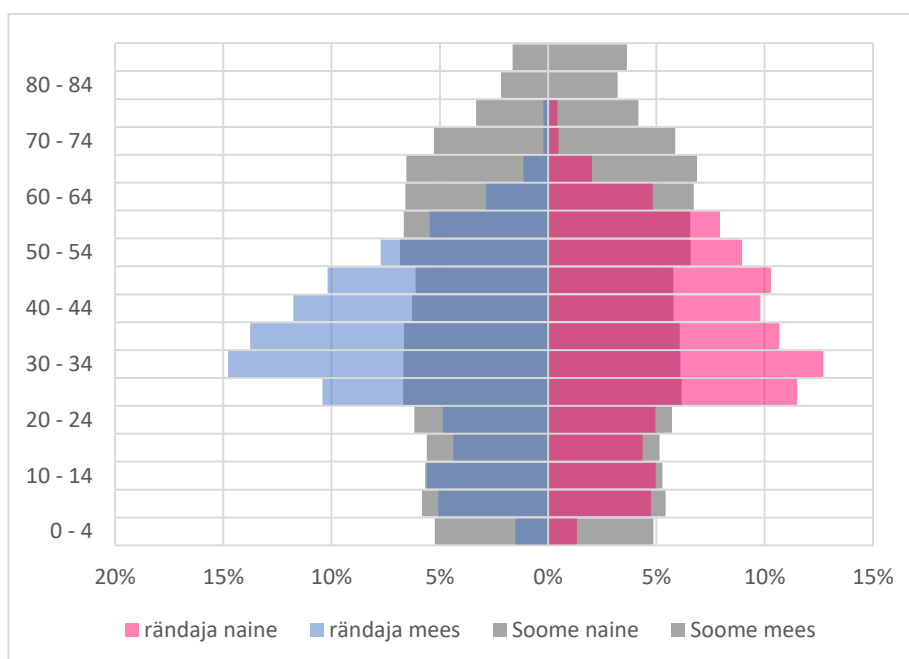
Eestist Soome elama asunud inimesed on valdavalt tööelised, päris väikesi lapsi ning pensioniealisi on rändajate seas vähe (vt joonis 7). Eestist lahkunud naised on seejuures mõnevõrra nooremad (enim vanuses 25–34 aastat) kui mehed (enim vanuses 30–39 aastat). Kuna Eestist Soome rändajad on tööelised, kes on pigem nooremapoolsed või keskeas, siis mõjutab ränne otseselt Eesti rahvastikku vananemise suunas (vt joonis 7) ning Soome rahvastikku noorenemise suunas (vt joonis 8). Rände mõju vananemisele on ka kaudne, vähendades sündide arvu Eestis ja suurendades sündide arvu Soomes.

Joonis 7. Eestist Soome rändajate ja Eesti püsielanike (halliga tulbad rändajate tulpade taustal) sooline ja vanuseline jaotus 2017.

aastal.

Allikas: Soome Statistikaamet.

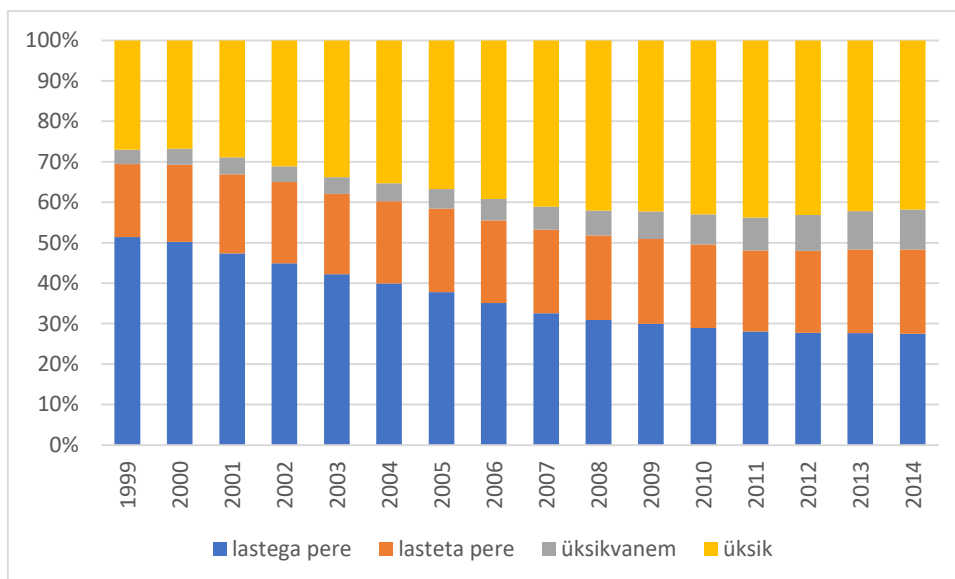

Joonis 8. Eestist Soome rändajate ja Soome püsielanike (halliga tulbad värviliste rändajate tulpade taustal) sooline ja

vanuseline jaotus 2017. aastal.

Allikas: Soome Statistikaamet.

Kuna Eestist Soome rändes on perekondlikud põhjused asendunud tööga seotud põhjustega, on märkimisväärselt muutunud ka Soomes elavate eestlaste peretüüp (vt joonis 9). 1999. aastal moodustasid enam kui 50 protsenti Soomes elavatest eestlastest lastega pered. Nende osakaal on aga sellest ajast alates kiiresti vähenenud ja lastega perede osakaal oli 2014. aastal vaid 28 protsenti. Samal ajal on kõige enam kasvanud üksi elavate inimeste, mõnevõrra ka üksikvanemaga perede osakaal. Seega on Eestist Soome läinud küll palju pereelisi inimesi, kuid lastega pered ei ole enam sama tavapärased kui enne Eesti ühinemist Euroopa Liiduga.

Joonis 9. Soomes elavate eestlaste perekonnaseis 1999–2014.

Allikas: Soome Statistikaamet.

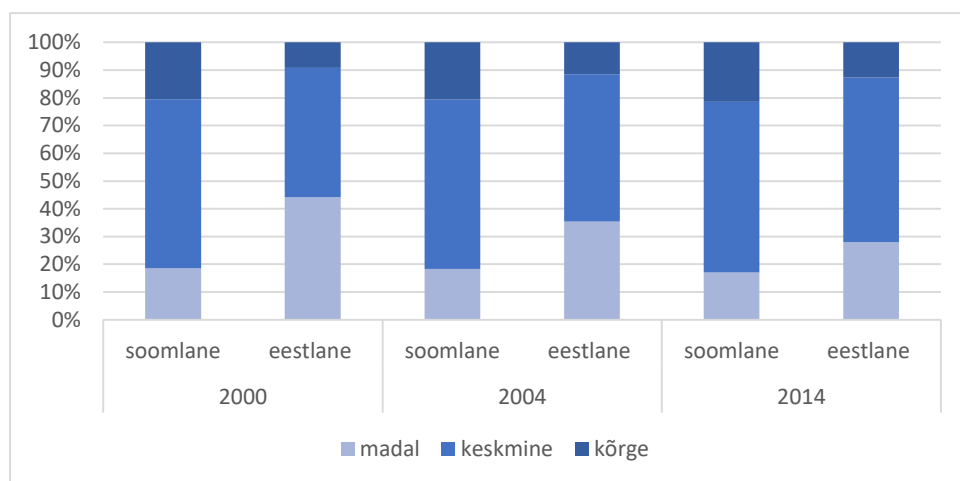
Eestist Soome rännanud tööealiste inimeste seas on kõikide ametialade esindajaid, kuid kõige enam on oskustöölisi (eriti ehitustöölisi) (vt tabel 1). Üle maailma on töörändajate peamine probleem oma oskustele vastava töö leidmine ning sageli tuleb just tippspetsialistidel leppida oskustest madalamate tööülesannete täitmisega (Castles *et al.* 2014; Johnston *et al.* 2015). Teisisõnu toob tavaliselt madalama elatusasemega riigist kõrgema elatusasemega riiki suunduv ränne kaasa küll sissetulekute märkimisväärse kasvu, kuid tööalase kvalifikatsiooni languse. Uuringud kinnitavad samuti, et Eestist Soome rändajad võivad sissetulekus, kuid kaotavad kvalifikatsioonis (Pungas *et al.* 2015). Samas edenevad eestlased Soome tööturul hästi ning aja jooksul jõuavad paljud tagasi selle ametikohani, millel nad viimati Eestis töötasid (vt tabel 1). 2009. aastal Soomes läbi viidud küsitlusuuring näitas, et 16 protsenti Soome saabunud töötajatest oli Eestis viimase ameti järgi töötanud tippspetsialistina, kuid vaid pooled neist asusid Soomes tööle samale positsioonile kohe peale saabumist. Koguni 25 protsenti Soome saabujatest asus tööle lihttöölisena. Küsitluse toimumise ajaks 2009. aastal olid paljud aga tõusnud tagasi tippspetsialisti ametikohale.

Tabel 1. Eestist väljarännanute ametialase positsiooni muutumine Soomes

	Viimane Eestis	Esimene Soomes	Viimane Soomes	Eestis kokku
Tippspetsialist	16	8	15	16
Spetsialist	8	8	9	8
Klienditeenindaja	17	17	17	11
Oskustöölise	26	29	29	22
Lihttöölise	7	25	7	7
Ei tööta	26	13	23	36
Kokku	100	100	100	100

Allikas: Soome küsitlusuuring 2009.

Kui võrrelda sissetulekute jaotuse poolest Helsingi linnaregioonis elavaid eestlasi ning soomlasi ja teisi sisseändajate rühmi, ilmneb, et sissetulekute poolest jäädakse alla soomlastele ja Lääne-Euroopast pärit elanikele, kuid ollakse samal tasemel teistest Ida-Euroopa riikidest pärit inimestega. Eestlaste sissetulekud on oluliselt kõrgemad kui kolmandatest riikidest Soome saabunudel. Sissetulekute suhtelise skaala alusel (20 protsenti kõige väiksemat tulu teenivat elanikkonda loetakse madala sissetulekuga rahvastikuks ning 20 protsenti kõige kõrgemat tulu teenivat aga kõrgeimasse sissetuleku rühma kuuluvaks) on eestlased aastatega soomlaste sissetulekutele lähenenud (vt joonis 10). Kui 2000. aastal kuulus eestlastest 45 protsenti madala sissetuleku saajate hulka (samal ajal soomlastest veidi alla 20 protsendi), on 2014. aastaks selle rühma osakaal eestlaste hulgas langenud alla 30 protsendi. Suurenenud on just Soome keskmist sissetulekut teenivate eestlaste hulk.

Joonis 10. Helsingi linnaregioonis elavate eestlaste ja soomlaste sissetulekute jaotus 2000., 2004. ja 2014. aastal.

Allikas: Soome Statistikaamet.

Eestlaste elukohavalikud Helsingi linnaregioonis

Sisserändajad asuvad sageli elama suurematesse linnadesse ning enam kui pooled Soomes registreeritud eestlased elavad Helsingi linnapiirkonnas. Järjest suuremaks probleemiks lääneriikides on nn sisserändajate ja kohalike elukohtade ruumiline eraldatus ehk segregatsioon (Tammaru *et al.* 2016). Sisserändajad asuvad elama odavamale elamispinnaale ja kuna sellised üürikorterid paiknevad tavaliselt eraldi asumites, ongi tulemuseks segregatsioon (Hess *et al.* 2018). Soome eristub paljudest teistest riikidest sellega, et eluaseme- ja linnapoliitikat kujundatakse selliselt, et taolisi eraldatud kogukondi ei tekiks või et need linnapildis selgelt ei eristuks. Ruumilise eraldatuse vähendamise ehk ruumilise lõimumise juures on tähtis roll lisaks sisserändajate sissetulekute kasvule ka kultuurilistel teguritel, kuna osad vähemusrühmad eelistavad just kultuurilistel põhjustel elada koos endasarnastega. Eestlaste elukohasegregatsioon Helsingi linnaregioonis on võrreldav teiste Ida-Euroopast pärit sisserändajatega. Seevastu Lääne-Euroopast pärit sisserändajate elukohtade paiknemine on oluliselt sarnasem soomlastele, samas aga kolmandatest riikidest pärit sisserändajate elukohtade paiknemise erinevused on soomlastega võrreldes veelgi suuremad kui eestlaste ja teiste idaeurooplaste puhul (vt tabel 2).

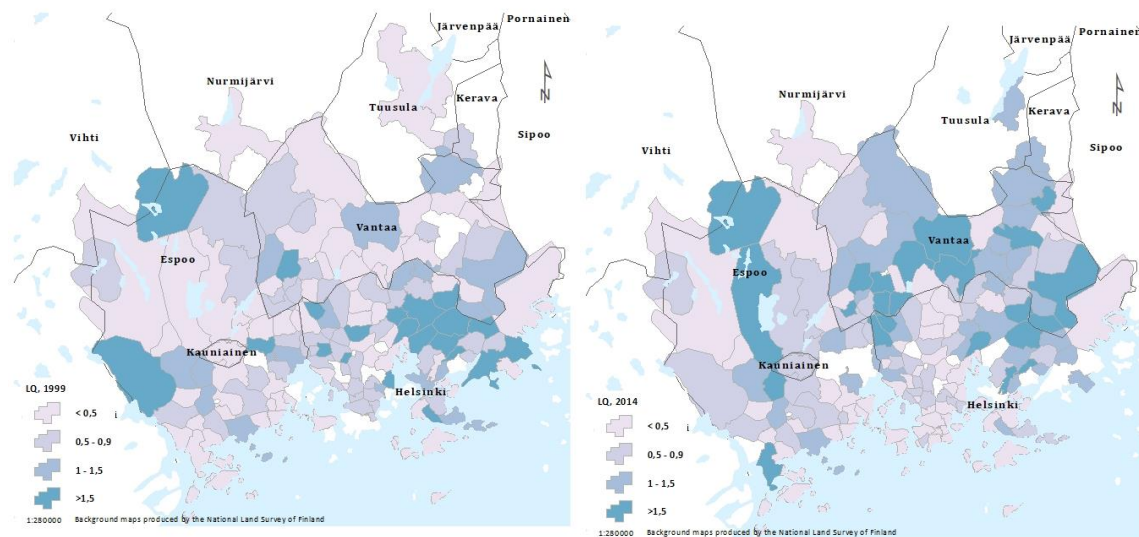
Tabel 2. Elukoha segregatsiooni näitaja* Helsingi linnaregioonis sisserändajate rühmade kaupa

	1999	2014	
Lääne riigid	24	23	* Numbrid tabelis näitavad, kui suur osa (protsent) erinevate rahvusrühmade esindajatest peaks Helsingi linnaregioonis vahetama elukohta selleks, et nende paiknemine oleks samasugune kui soomlastel. Näiteks 2014. aastal peaks 30 protsenti eestlastest vahetama elukohta, et nende kodud paikneksid Helsingi linnaregiooni samades asumites kui soomlastel.
Ida-Euroopa	28	29	
Eesti	31	30	
Somaalia	49	51	
Hiina	49	40	
muu Aafrika	38	39	

Allikas: Soome Statistikaamet.

Eestlaste üsna kõrge ruumilise eraldatuse tase võib olla tingitud kahest asjaolust. Esiteks võib olla, et paljud eestlased kavatsevad Eestisse tagasi pöörduda ega soovi seetõttu teha suuri kulutusi oma eluasemele Helsingi suhteliselt kallil eluasemeturul. Pigem kasvatatakse sääste ning investeeritakse hiljem kinnisvarasse Eestis. Seda tõendab asjaolu, et eestlaste hulgas ei ole eluaseme ostmise Soomes väga levinud, vaid pigem üüritakse eluaset. Kui soomlastest omab eluaset 60 protsenti Helsingi piirkonna elanikest, siis eestlastest vaid 20, jäädes selle näitaja poolest alla isegi teistele Ida-Euroopa sisserändajatele, kusjuures eestlaste aktiivsus oma eluaseme ostmisel ei ole aastatega suurenenud, pigem isegi vähenenud (Kauppinen 2018). Seega ei materialiseeru eestlaste tugevam finantsseis võrreldes mitmete teiste sisserännanute rühmadega elamistingimuste ja elukeskkonna paranemises Soomes. Teiseks põhjuseks võib aga olla asjaolu, et sissetulekute kasvu ning kodu soetamise vahel kallimas piirkonnas on ajaline vahe ning eestlased ei ole lihtsalt veel oma koduvalikut jõudnud sissetulekute kasvuga vastavusse viia. Arvestades Eestist saabujate suhteliselt nooremat vanusestruktuuri võrreldes soomlastega, on

loogiline, et elutsükli muutused (näiteks pere loomine) võivad tulevikus tuua kaasa ka mõnevõrra teised elukohavalikud kui praegu üksi või koos elukaaslasega elades. Siiski näitavad eestlaste senised elukoha trajektoorid Helsingi piirkonnas kümne aasta jooksul alates Soome kolimisest, et erilist muutust elukohavalikute osas, mis oleks seotud kolimisega suurema soomlaste osakaaluga asumitesse, pole toimunud (Kangur & Kährik 2018).

Joonis 11. Eestlaste koondumine elukoha alusel Helsingi linnaregioonis 1999. aastal (vasakul) ja 2014. aastal (paremal) (sinine värv näitab tugevat koondumist). Allikas: Soome Statistikaamet.

Täpsemalt paiknesid eestlaste elukohad Helsingi linnaregioonis (kuhu kuuluvad lisaks Helsingile ka Vantaa, Espoo ja Kauniainen) järgmiselt (vt joonis 11): eestlaste koondumine oli 1999. aastal suurim Helsingi idaosas, kus asub rohkem odavamaid üüripindu ning mis on tuntud sisserändajate üldise kõrgema osakaalu poolest. Kuid see

piirkond on viimasel aastakümnel teinud läbi muutusi, mistõttu on kasvanud ka seal elavate soomlaste arv (Kangur & Kährik 2018). Eestlaste koondumine „idapiirkonda“ on 2014. aastaks mõnevõrra vähenenud, kuid elukohad on laienenud eelkõige väljapoole Helsingit, eriti Vantaasse ja Espoose. Helsingi keskosa kallima kinnisvaraga piirkonnas on kodu soetanud vähesed eestlased. Seega on eestlased olnud küll Soome tööturul suhteliselt edukad lõimujad ning tänu keelelis-kultuurilise lähedusele ka kultuuriliselt hästi Soome ühiskonda sulandunud (Praakli 2010), kuid lõimumine ei kajastu sama suurel määral eestlaskonna eluasemetingimustes ja elukohavalikutest.

Kokkuvõte

Käesolevas artiklis andsime ülevaate, millist rolli mängib Eesti-Soome ränne Eestiga seotud rahvusvahelises rändes, kuidas on Eesti ja Soome vahelised rändevood ja rändajad alates Eesti taasiseseisvumisest 1991. aastal muutunud ning mismoodi on Eestist pärit sisserändajad Soome ühiskonda lõimunud – nii tööalaselt, sissetulekute poolest kui ka elamistingimuste ja elukoha valiku poolest.

Alates 19. sajandi keskpaigast on Eestisse sisse- ja Eestist väljaränne kulgenud lainetena, mida on mõjutanud valitsev riigikord ning ühiskondlikud „šokid“. Pärast nõukogude korra lagunemist kulges üks suur rändesuund itta, mille põhjustas eelkõige vene päritolu nõukogude sõjaväelaste tagasiränne oma kodumaale, teine suund aga läände, milles osalesid peamiselt eestlased ning mis oli ajendatud põhiliselt majanduslikest kaalutlustest. Viimasel juhul on väljaränne Eestist Soome mänginud olulist rolli, moodustades kõigist väljarändajaist ligikaudu poole. Ränne Soome tõusis hüppeliselt pärast Eesti ühinemist Euroopa Liiduga ning püüdis aastatega 2012–2013. Hiljem on väljaränne järsult vähenenud, samuti on hoogu kogunud Eesti päritolu inimeste tagasiränne Eestisse, vähesel määral aga kasvanud ka soomlaste ränne Eestisse. Siiski on veel vara öelda, kas see trend tähendab rändepööret Eesti ja Soome vahelises rändes, seda peaksid näitama lähiaastad. Väljarände vähenemisele on muude tegurite hulgas suurt mõju avaldanud ka „rändeealise“ rahvastiku üleüldine vähenemine Eestis.

Kuna elukohta vahetavad pigem nooremapoolsed ja keskealised inimesed, siis tähendab pikka aega kestnud negatiivne rändesaldo Eesti jaoks muuhulgas seda, et vähenenud on tööealine rahvastik. Kaudselt mõjutab see ka sündimust, kuna lahkub just perees või sellele eelnevas eluetapis inimesi, kes sünnitavad ja kasvatavad oma lapsed Eesti asemel Soomes. Soome aga võidab juurde tööealist elanikkonda. Uuringutest on selgunud, et kuigi Eestist Soome läinud tööealised kaotavad lühiajaliselt oma kvalifikatsioonid, õnnestub neil oma Eesti ametikoht ajapikku Soomes taastada, lõimudes sealsele tööturule üsna hästi. Sissetulekute poolest jäävad eestlased soomlastele küll mõnevõrra alla, olles sarnasel positsioonil teiste idaeurooplastega.

Ligi pooled Soome rännanud Eesti elanikest on asunud elama Helsingi linnaregiooni. Eluasemeturul ei ole eestlased soomlastega ja lääneeurooplastega sarnaseid tingimusi saavutanud. Eluaseme ostmise asemel pigem üüritakse seda ning eestlaste elukohad paiknevad linnapiirkondades, kus elavad ka teistest Ida-Euroopa ning kolmandatest riikidest pärit sisserändajad. Seega eristuvad eestlaste elukohad soomlaste ning ka Lääne-Euroopa sisserändajate asupaikadest, kajastudes keskmistes segregatsiooninäitajates. Aastatega pole suuremat lõimumist eluasemeturul toimunud. Viimaste aastate koondumiskohad on pigem Helsingi eeslinnades Vantaas ning Espoos.

Ruumiline koondumine võib tuleneda mingil määral ka sisserännanute vanusestruktuuri eripäradest või olla tingitud eestlaste tagasipöördumiskavatsustest. Näiteks võib see tähendada, et säästud investeeritakse hiljem pigem Eestis asuvasse kinnisvarasse. Kui see nii on, siis loob see suurema potentsiaali tagasirändeks Eestisse. Viimast soodustab ka asjaolu, et eestlaste segaabiellud soomlastega on vähelevinud võrreldes Lääne-Euroopast pärit sisserändajatega (Rahnu 2017).

Niisiis on huvitav jälgida lähemate aastate jooksul, kas Eesti siseneb uude rände-etappi, mida iseloomustab rändepöörde Soomega, st Eestist väljarändavate inimeste hulk ületab Soomest Eestisse saabujate hulga. Kas stabiilse majanduskeskkonna säilides tekib Soomes elavail eestlastel kindlustunne, et Eestisse tagasi pöörduda? Kas jätkub suundumus, et soomlaste huvi Eesti vastu suureneb nii siin töötamise kui elukeskkonna võimaluste poolest ning nende sisseränne Eestisse kasvab? Käesolev artikkel andis ülevaate nn püsirändest Eesti ja Soome vahel. Kuid Eesti ja Soome vahelist liikumist rikastavad lisaks püsirändele ka mitmesugused muud mobiilsuse vormid. Soomes elab hulganisti ajutiselt seal õppivaid eestlasi (nagu ka Eestis soomlasi), sagedane nähtus on kahe riigi vaheline (igapäevane või lühiajaline) pendelränne, mis tähendab, et kodu ja pere on ühes riigis, töökoht aga teises. Kuid „hargmaisuse“ ja pendelrände teemadele tuleks eraldi tähelepanu pöörata kui üha kasvavatele Eesti ja Soome vahelise mobiilsuse vormidele.

Tänuõnad

Artikli valmimisel on olnud toeks Eesti Teadusagentuur: Euroopa Regionaalarengu Fondi poolt rahastatav RITA programm, Infotehnoloogiline Mobiilsusobservatoorium ja institutsionaalne uurimistoetus IUT-2, samuti Soome Teaduste Akadeemia poolt rahastatav URMI projekt.

Kirjandus

Ahas, Rein, Siiri Silm & Margus Tiru (2017). Eestist lähtuv hargmaisus mobiilside rändlusandmete alusel. Tiit Tammaru, Raul Eamets & Kristina Kallas (eds.). *Estonian Human Development Report 2016/2017. Estonian at the Age of Migration*. Tallinn: Foundation Estonian Cooperation Assembly.

Anniste, Kristi (2011). Eestlaste väljaränne Soome. Uuringu kokkuvõte. Tartu: Riigikantselei.

Anniste, Kristi, Kaja Kumer-Haukanõmm & Tiit Tammaru (2008). *Sõna jõul: diaspora roll Eesti iseseisvuse taastamisel*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Anniste, Kristi & Tiit Tammaru (2014). Ethnic differences in integration levels and return migration intentions: A study of Estonian migrants in Finland. *Demographic Research* 30, 377–412.

Apsite, Elina, Zaiga Krisjane & Maris Berzins (2012). Emigration from Latvia under economic crisis conditions. *International Proceedings of Economics Development and Research* 31, 134–138.

Castles, Stephen, Hein de Haas & Mark J. Miller (2014). *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*. Fifth Edition. New York: Palgrave Macmillan.

Hess, Daniel Baldwin, Tiit Tammaru & Maaten van Ham (eds.) (2018). *Housing Estates in Europe. Poverty, Ethnic Segregation and Policy Challenges*. Springer. eBook, Open Access.

Ivlevs, Artjoms & Roswitha M. King (2015). Kosovo – Winning its Independence but Losing its People? Recent Evidence on Emigration Intentions and Preparedness to Migrate. *International Migration* 53 (5), 84–103.

Johnston, Ron, Nabil Khattab & David Manley, (2015). East versus West? Over-qualification and Earnings among the UK's European Migrants. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 41 (2), 196–218.

Kangur, Karin & Anneli Kährik (2018). Factors shaping neighbourhoods integration trajectories for ethnic minority groups in Helsinki Region. Presentation at the ENHR 2018 conference.

Kauppinen, T. (2018). The descriptive URMI WP 2.4 report. Selected findings. Presentation at the URMI project meeting in Helsinki, 16.3.2018.

Krusell, Siim (2013). Eesti elanike töötamine välismaal. Anu Tõnurist (koost). *Pilte rahvaloendusest*. Tallinn: Statistikaamet, 129–147.

Kulu, Hill (1992). *Eestlased maailmas. Ülevaade arvukusest ja paiknemisest*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kulu, Hill, Katrin Metsis & Tiit Tammaru (toim) (1997). *Eestlane olla – eesti keele ja kultuuri perspektiivid*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kumer-Haukanõmm, Kaja (2012). *Teisest maailmasõjast tingitud Balti pagulaste problemaatika aastatel 1945–1952 Eesti pagulaste näitel*. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kumer-Haukanõmm, Kaja, Tiit Rosenberg & Tiit Tammaru (toim) (2006). *Suur põgenemine 1944. Eestlaste lahkumine läände ja selle mõjud*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kyntäjä, Eve (1997). Eestlased Soomes: akulturatsioonipsühholoogia ja etniline identiteet. Hill Kulu, Katrin Metsis & Tiit Tammaru (toim). *Eestlane olla – eesti keele ja kultuuri perspektiivid*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 60–70.

Mansoor, Ali & Bryce Quillin (eds.) (2006). *Migration and Remittances: Eastern Europe and the Former Soviet Union*. World Bank Publications.

Massey, Douglas S. & J. Edward Taylor (eds.) (2004). *International Migration: Prospects and Policies in a Global Market*. OUP Oxford.

McCollum, David, Segei Shubin, Elina Apsite & Zaiga Krisjane (2013). Rethinking Labour Migration Channels: The Experience of Latvia from EU Accession to Economic Recession. *Population, Space and Place* 19 (6), 688–702.

Okólski, Marek (2004). The effects of political and economic transition on international migration in Central and Eastern Europe. Douglas S. Massey & J. Edward Taylor (eds.). *International Migration: Prospects and Policies in a Global Market*. OUP Oxford, 35–58.

Praakli, Kristiina (2010). Eestlased ja eesti keel Soomes. Kristiina Praakli & Jüri Viikberg (koost). *Eestlased ja eesti keel välismaal*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 455–500.

Praakli, Kristiina & Jüri Viikberg (koost) (2010). *Eestlased ja eesti keel välismaal*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Pungas, Enel, Kadri Täht, Anu Realo & Tiit Tammaru (2015). Does ethnicity matter in intentions to study abroad? Analysis of high school students in Estonia. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 41 (14), 2376–2395.

Rahnu, Leen 2017. Where do ethnic couples more likely to meet – at work or in their residential neighbourhoods? URMI blog, 7.12.2017. Elektroonselt saadav aadressil <https://urmi.fi/where-are-inter-ethnic-couples-more-likely-to-meet-at-work-or-in-their-residential-neighbourhoods/>. Viimati külastatud 22.8.2018.

Scheffer, Paul (2011). *Immigrant Nations*. Cambridge: Polity Press.

Tammaru, Tiit, Kaja Kumer-Haukanõmm & Kristi Anniste (2010a). Eesti diasporaa kujunemise kolm lainet. Kristiina Praakli & Jüri Viikberg (koost). *Eestlased ja eesti keel välismaal*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 35–55.

Tammaru, Tiit, Kaja Kumer-Haukanõmm & Kristi Anniste (2010b). The Formation and Development of the Estonian Diaspora. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 (7), 1157–1174.

Tammaru, Tiit, Szymon Marcińczak, Maarten van Ham & Sako Musterd (eds.) (2016). *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East Meets West*. Routledge.

Telve, Keiu (2018). Absent or involved: changes in fathering of Estonian men working in Finland. *Gender, Place & Culture. A Journal of Feminist Geography*. Published online: 15.3.2018.